

PŘEDMLUVA

Výbor z časopiseckých článků a statí předčasně zemřelého profesora srovnávací slovanské jazykovědy J. Bauera nebyl jeho pořadatelem zamýšlen jako pietní akt. V době své smrti († 4. ledna 1969) zaujímal J. Bauer přes svůj poměrně mladý věk už významné místo mezi předními badateli ze slovanské syntaxe; jeho monografie, studie a články se setkávaly s velkým uznáním mnoha syntaktiků a zůstávají nadále pro svou všestrannost a pronikavost trvalým poučením o historii i současnosti větné a souvětne syntaxe slovanských jazyků. Skutečný význam a také životnost odkazu vědecké činnosti J. Bauera není však jen v jeho jednotlivých pracích, ale vynikne teprve v jejich souboru. Představují totiž ve svém celku jasně koncipované a systematicky realizované dílo, jehož dosah, a to i metodologický a programový, není tak zřejmý, zůstávají-li roztroušeny po jednotlivých časopisech.

Životním cílem J. Bauera bylo napsat velkou historickosrovnávací skladbu slovanských jazyků. Nebylo mu sice dopřáno tento úkol uskutečnit, ale jeho dílčí statí a články nazírané z hlediska zmíněného záměru nabývají právě ve svém souhrnu vzácné jednoduše, ucelené koncepce a metodologicky zpracované cesty, jak tohoto cíle dosáhnout. Tím se jejich význam i životnost násobí.

Především z těchto důvodů a také proto, že výběr může ve své komplexnosti inspirovat Bauerovy pokračovatele k organizování mezinárodní spolupráce, již autor věnoval za svého života mnoho svých sil i jako sekretář Mezinárodní komise pro studium gramatické stavby slovanských jazyků při Mezinárodním komitétu slavistů a jako organizátor mezinárodních syntaktických symposií v Brně (1961 a 1966), jejichž výsledky byly publikovány ve sbornících *Otázky slovanské syntaxe*, vedly pořadatele ke knižnímu vydání Bauerových časopiseckých prací.

Svou pracovní metodou navazoval J. Bauer zčásti přímo na své universitní učitele — bohemistu Fr. Trávníčka, slavisty J. Kurze a A. Kellnera a indoevropeistu V. Machka —, zčásti na vědecké dílo komparatisty B. Havránka. Spojoval tak tradice českého učení o základním významu starých neslovesných vět pro vznik a vývoj větných a souvětne typů v historickém období s některými pracovními postupy Pražské školy, i když sám nebyl ortodoxním přívržencem žádné jazykovědné školy nebo směru. Vycházel vždy empiricky z rozsáhlého jazykového materiálu, opíral se o zevrubnou literaturu předmětu a osvědčoval jasný smysl pro filologickou interpretaci jednotlivých dokladů, ale měl i silně vyvinutou schopnost pro postižení strukturálních souvislostí zkoumaných jevů a pro jejich teoretické zobecnění. Jeho dílo je výsledkem velkého talentu i tuhé pracovní kázně, mohutnosti intelektu i houževnaté pile.

Závěry, k nimž dospíval, nedovolil si formulovat předčasně, nýbrž na základě zevrubné znalosti a analýzy fakt. Z výsledků cizího zkoumání uznal a schválil jen ty, které obstály před jeho kritickým rozumem. Pravdy jednou přijaté neopouštěl pak nikdy lehce a bez zvláštního důvodu. Nic mu nebylo více proti mysli než lehkovážná a lehkomyšlná změna postoje a hodnocení, podléhání krátkodobým módám. Byl skutečným služebníkem vědy a jeho největší ctížádostí bylo obohatit lidské poznání. J. Bauer byl jak v soukromém životě, tak i ve vědě osobností hluboce etickou.

*

Výběr je uspořádán tak, aby reprezentoval nejdůležitější Bauerovy časopisecké články a studie z oblasti větné a souvětí syntaxe slovanských jazyků a přitom zároveň zdůrazňoval jeho perspektivní badatelské záměry. Toto kritérium bylo uplatněno pokud možno důsledně. Do výboru proto nejsou zahrnuty Bauerovy práce monografické a knižní práce, na kterých se Bauer podílel jako spoluautor, třebaže v nich jsou některé dílčí problémy studia slovanské syntaxe v relativní úplnosti vyřešeny. Jde především o jeho monografii *Vývoj českého souvětí* (Praha 1960, 402 s.), v níž imponujícím způsobem a na rozsáhlém materiálu osvětlil vývojové zákonitosti českého souvětí systému a popsal konstituování jednotlivých souvětí typů až do nové češtiny, dále o *Skladbu spisovné češtiny* (skriptum — Praha 1964, 1968³; spoluautor M. Grepl), ve které podal propracovaný systém klasifikace souvětí založený na obsahovém vztahu věty vedlejší k větě hlavní (vyšlo knižně v r. 1972), a konečně o *Vývoj mluvnického systému českého jazyka* (skriptum — Praha 1968; spoluautoři A. Lamprecht a D. Šlosar), v němž nastínil základní vývojové tendence syntaktického systému staré češtiny. Do výboru nebyly zahrnuty ani ty části, které J. Bauer zpracoval pro *Příruční mluvnici ruštiny pro Čechy II* (Praha 1966²; spoluautoři R. Mrázek a St. Žaža) a pro *Školní mluvnici ruštiny* (Praha 1968; spoluautoři O. Leška, R. Mrázek a J. Veselý). Stranou zůstaly rovněž ty časopisecké články a studie, které představují přípravné práce k uvedeným publikacím knižním, zejména série článků o vývoji jednotlivých typů staročeského souvětí. Konceptce výboru neumožnila také zařadit sem některé Bauerovy články paleoslovenistické z jeho raného období, zejména články týkající se pádové syntaxe staré slovenštiny, které napsal buď sám, nebo spolu se svou manželkou M. Bauerovou. K některým dílčím problémům se Bauer vracel. Protože nebylo možno publikovat tato variantní řešení, třebaže by to bylo pro poznání autorova vědeckého vývoje zajímavé, byla z nich po úvaze vybrána taková varianta, která obsahuje výklady co možná nejvyzrálejší. Úplná bibliografie J. Bauera vyšla ve Sborníku prací filosofické fakulty brněnské university, řada A 17, 1969, str. 11—22.

Aby čtenář získal jasnou představu nejen o jednotlivých oblastech, ale i o celkových koncepcích a cílech Bauerova badatelského úsilí, rozhodli se pořadatelé výboru uspořádat studie a články do čtyř tematických okruhů. V prvním jsou soustředěny stati rázu metodologického a programového umožňující do značné míry pochopit autorův přístup a pracovní metodu. Druhý okruh tvoří komplex studií zabývajících se historickým, historickosrovnávacím a typologickým studiem jednoduché věty ve slovanských jazycích. Ve třetí části knihy jsou zařazeny články z oblasti souvětí slovanských jazyků. Je v nich

zachycena problematika vývoje i současného stavu souvětného systému některých slovanských jazyků při uplatnění stálého zřetele konfrontačního. Tato část tvoří ovšem úplný celek jenom ve spojení s citovanou už monografií *Vývoj českého souvětí*. V poslední, čtvrté části jsou publikovány studie o spojkách a spojovacích prostředcích v češtině a jiných slovanských jazycích. Je tomu tak proto, že představují ucelený soubor systematicky propracovávaných myšlenek o původu a vzniku spojek, o jejich slovně druhové podstatě, o jejich fungování, dílčí studie o jednotlivých typických slovanských spojkách v porovnávacím aspektu a články o poměru spojek k jiným slovně druhovým kategoriím: příslovcím, částicím, citoslovcím a relativům.

Přes zdůvodněnost tohoto rozdělení jsou si pořadatelé výboru vědomi toho, že některé články by mohly být zařazeny i jinak, neboť alespoň částí své tematiky náleží k okruhu sousednímu. Nebylo ovšem možno, jak tomu v takových případech bývá, absolutní čistotu klasifikačních kritérií dodržet. Domníváme se však, že se i tak podařilo ediční záměr v jeho základních rysech tímto vydáním uskutečnit.

Za každou českou statí je připojeno stručné shrnutí v ruském jazyce. Tam, kde nebyla k dispozici původní resumé Bauerova, zpracovali a doplnili je editoři výboru.

Významným způsobem se o přípravu předkládaného díla pro tisk zasloužila Marta Bauerová, a to jak při shledávání a pořádání materiálu, tak při jeho redakčním zpracování a korekturách. Bez její ochotné pomoci nebylo by možné tuto edici uskutečnit.

Vydávajíc soubor vědeckých statí J. Bauera, činíme tak nejenom z důvodů, které jsme se snažili naznačit v této předmluvě, ale i z osobní vděčnosti za všechno, co nám prof. J. Bauer svou prací i osobním stykem dal pro naši vlastní práci. Bylo toho mnoho, a přáli bychom si proto, aby tato kniha byla slavistickou veřejností chápána také jako náš projev vděčnosti k němu.

M. Grepl, R. Mrázek, R. Večerka